

Skolen som samlingsplass (Arne Sivertsen)

Våren var også 17.mai, men den dagen var et både og hva trivsel angikk. Feiringa foregikk på skolehuset i Lakså med folk fra stedet som ledere. De gjorde sikkert en god jobb for å få i stand arrangementet med bevertning, tog og leker. Jeg går ut fra at 17.-maitoget var første post på programmet. Vi hadde jo ikke noe musikkorps, men noen ildsjeler gjorde så godt de kunne med å synge de kjente sangene og rope hurra. Lekene var tradisjonelle; sekkeløp, løp med potet i skje, konkurranseløp o.l.. Fra det enkle lærerværelset ble det servert kakao og mat. Jeg vet ikke om jeg noen gang følte meg særlig vel i sånne sammenhenger, men da jeg ble litt større, tror jeg at jeg hadde en beklemmende følelse.

Hyggeligere var nok juletreffene. Gangen rundt juletreet kunne alle være med på uten at en skulle prestere noe, og det kunne være morsomme innslag f.eks. små sketsjer eller konkurranser med voksne. Julenissen med godsaker til oss barn var selvfølgelig et fast innslag, morsomt og spennende. Det var jo alltid vellykket når voksne kledde seg ut og var skuespillere. En artig tilstelning i skolehuset var da jentene fra klassen min viste flere sketsjer som de hadde forberedt godt. De var flinke og skapte mye latter.

Skolen var selvfølgelig det viktigste møtestedet i kretsen. Huset hadde ingen lang historie, det var bare foreldregenerasjonen vår som hadde gått på skole der før oss. Før det ble bygd, var det omgangsskole i kretsen. Den ene stua i huset vårt ble ei tid brukt som skolestue, men det var før pappa begynte på skolen. Han var sannsynligvis blant de første elevene som gikk på skole i det nye skolehuset.

Første klasse

Jeg begynte i første klasse i Sulitjelma. Jeg har en følelse av at det kom litt overraskende på meg, men det kan hende jeg tar feil. Vi var på ferie i Sulis, og så husker jeg at mamma tok meg med til skolen. Hvor mye snakk det var om det på forhånd, husker jeg ikke. Skolen var stor, og der var ingen i klassen jeg kjente. Dessuten mener jeg de andre hadde begynt før meg. Jeg husker noen slemme jenter som lugget meg da vi stilte opp og skulle gå inn, og at jeg gråt. Klassen arbeidet med bokstavene og var kommet til bokstaven g. Jeg tegnet og fargela tegninga, og det passet meg bra, og jeg fikk ros for arbeidet. Da mamma kom og møtte meg, var jeg et eneste stort smil, har jeg fått høre så jeg følte vel at dagen, tross alt, hadde vært vellykket. Hvor lenge jeg gikk på skole i Sulis og bodde hos besteforeldrene mine, vet jeg ikke, kanskje bare omkring et par måneder.

Seint på høsten flyttet familien min fra Alvenes til Fauske, og så ble jeg fulgt til en ny skole. Den skolen var også stor, og der var det slett ingen jeg kjente, men jeg husker ingen spesielle problemer i forbindelse med at jeg byttet skole.

Vinteren på Fauske var iskald, og det huset vi leide, var sikkert i nokså dårlig forfatning. Vi brukte stua til soverom, og på kjøkkenet hadde hushjelpa vår, Anne fra Stevika, sengeplassen sin. I andre etasje var det skredderverksted, og der arbeidet mamma og pappa hele dagen. Så vidt jeg vet hadde de nok å gjøre, for ennå var det ikke mye konfeksjon å få kjøpt. Vi hadde utedo, og vi var redd for rotter, så jeg husker vi ble fortalt at det var lurt å sparke i dobenken for å skremme utyskene. Hvor reell faren var, vet jeg ikke, men det er alltid godt å være føre var. Det var ille da vi fikk lus midt på vinteren. Det var et svare strev å bli kvitt uhumskhetene, og jeg minnes at vi hadde sengklærne hengende ute i sprengkulda. Da vi hadde kaffebesøk i jula, begynte lillebroren min å fortelle om småfluene vi hadde i huset. Da måtte nok de voksne til pers og fortelle gjestene om lusa. Det var sikkert en forsmedelse, for å ha lus ble regnet som en skam selv om årsaken til styggedommen den gangen var oppsporet. Jeg var så imponert av Anne som var så flink til å tegne dameportretter. Det var godt å ha henne i huset som jeg kjente fra før.

Etter bare tre-fire måneder (husker ikke nøyaktig) var pakk-kassene igjen klare for ny flytting. Mine gamle besteforeldre i Alvenes trengte hjelp, og onkel Eivind var ikke kar om å få det hele til å gå rundt. Dermed måtte foreldrene mine trø til, men mamma hadde liten lyst til å reise tilbake til Folda. Nå hadde familien endelig fått noe for seg selv, og hun var også kommet nærmere sine egne i Sulis. Å flytte til Alvenes i «gamle» dager var litt av et strev. Tunge kasser og møbler, alt mulig, måtte fraktes i båt, og for å få ting på land eller fra land, måtte alt i småbåt og så over i en større båt. Det er vanskelig å tenke seg hvor slitsomt det var sammenlignet med hvordan det er i våre dager når man kan kjøre bil fra dør til dør. Denne flyttingen tilbake til Alvenes i 1948, var den tredje på få år.

Jeg gikk jo fortsatt i første klasse, og nå måtte jeg bytte skole igjen. Men nå skulle jeg gå sammen med kamerater på en liten skole, så det var nok mye enklere enn de to foregående skolene jeg hadde gått på. I Lakså var det todelt skole, og elevene gikk annen hver uke. Veien til Lakså var under arbeid, for det meste gikk vi på en sti. Første-og andreklassingene var innlosjert i Lakså pga den vanskelige veien. Jeg begynte på Lakså skole på ettervinteren, og da bodde jeg hos Olsenfamilien som jeg kjente litt fra før. Der bodde også Erling og Elin, så da var vi tre kjente sammen. Særlig når vi skulle legge oss om kveldene, var det nok godt å ha venner på naborommet. Hver helg ble vi hentet heim. Læreren min dette første året i Lakså, var Irene, og hun var en del av den familien jeg bodde hos. Irene fikk tuberkulose og døde ikke så mange årene etterpå. Det var trist.

Skolevei og veiarbeid

I andreklassen bodde jeg aleine hos Olsen-familien, men da var jeg blitt vant til å bo borte annen hver uke, så det gikk bra. Arbeidet på veien fra Lakså og innover gikk seint. Det var mye basert på sysselsettingmidler, så i lange perioder var det stopp i arbeidet. Så vidt jeg husker ble det brukt stubbrytere, trillebærer av tre, hakke og spade og handborer der en mann satt på berget og holdt boret mens en annen brukte slegga. Vi gikk forbi disse arbeiderne hver dag i vår skoleuke, og vi snakket om at de hadde mange pauser og tok det med ro. Det var kanskje urettferdig mot dem, men vi syntes nok det gikk seint med veien og tenkte lite på at det var et tungt arbeid når alt måtte gjøres med muskelkraft. Jeg tror de brukte vogner som gikk på skinner for å frakte bort store steinblokker. Mange ganger stod vi på ærbødig avstand og så på når de sprenget. Det var spennende å følge med på hvor steinene havnet. Det ble laget provisoriske løsninger for å føre folk forbi vanskelige steder. På Nesodden (Stordalsodden) ble det lagt planker over berget, der vi kunne gå fra arbeidsstedet og til fjæra eller en sti. Om vinteren var det ikke helt greit, for da kunne det være glatt og berget skrådde rett ned i havet. Hvor langt man var kommet med veien til forskjellige år, vet jeg ikke, men i Steigen bygdebok bind III (Nordfold) står det at veien Nordfold – Alvenes ble påbegynt i 1928, og at man i 1945 hadde 2 km igjen. Det betyr at man brukte svært lang tid på de siste to kilometrene. Jeg kan i hvert fall huske at vi syklet heim etter siste skoledag i 7. klasse.

Jeg minnes ikke at vi fant på så mye rart på skoleveien vår gjennom skog og mark i alle år, men at veien noen ganger følte lang, tung og kjedelig. En gang var det imidlertid en eller annen som fant på at vi ikke skulle gå til skolen, men holde skole for oss selv et stykke ovenfor stien ved Kvitnes. Ingen av oss hadde klokke, så for å komme heim i noenlunde rett tid uten at noen fikk mistanke til oss, ble vi enige om at vi skulle følge med når Jan Hansen gikk heim til Stormyra. Det mente vi at vi ville greie å se. Dessuten skulle vi holde et øye med postmannen, for når han dro forbi Kvitnes, ville det passe for oss å tenke på heimveien. Men akk, så enkelt var det ikke; vi kom heim lenge før vi var ventet. Heime hos meg hjalp det ikke med falske forklaringer. Jeg sprakk, og pappa for rundt til foreldrene til de andre syndebukkene. Det var nok både første og siste gang vi gjorde noe så uhørt.

Småplukk fra skoletida

Skolen den gang var delvis en puggeskole. I kristendomstimene måtte vi reise oss opp ved pulten når vi ble hørt og ramse opp lekse ordrett sånn som den stod i boka. Vi kunne bli nokså nervøse når vi satt og ventet på tur, og det var fort gjort å komme ut av teksten. Vi strevde med å lære stykkene i

bibelhistoria utenat, noen kunne være lange og vanskelige. Det var ikke stort bedre i katekismen der vi måtte pugge budene, artiklene og bønnene, alle med forklaringer – og så alle salmeversene. Jeg slet med å lære delingsstykker som ikke gikk opp, og brøk var sikkert vanskelig før jeg begynte å forstå litt av det. Jeg var ikke glad i regning, særlig ikke når vi skulle lære noe nytt. Jeg tror ikke jeg hadde problemer i norsk, både lesing og skriving gikk greit. Tegnetimene var de koseligste. Jeg tegnet mye både heime og på skolen, oftest så jeg etter et bilde fra f.eks. leseboka, et julekort, et eller annet blad o.l.. Når jeg fant på noe selv, ble det helst til at jeg tegnet hus med hage rundt eller et naturbilde. Det var også populært å tegne dyr og fugler etter naturfagplansjer. Det var stor stas når vi fikk bruke vannfarger, men det skjedde ikke så ofte. Det fulgte mer søl med vannfarger, og det krevdes mer utstyr enn med fargekritt.

Skrivetimene kunne ende med forferdelse hvis vi var uheldige og fikk blekkflekker i skjønnskriftboka. Når vi hadde dyppet pennen i blekket og skulle begynne å skrive, hendte det at den mørke vesken slapp seg løs fra pennen og laget en skikkelig ekkel «blomst» i boka, og den var umulig å fjerne. Vi var riktig ille ute hvis vi veltet blekkhuset og sølte utover både bøker, pult og golv og klær. Da ble det et svare strev med å tørke opp og vaske. Blekkflekker i bøkene var fælt, men det var ikke så greit når vi satt med disse åpne, små flaskene fylt med blekk som satte merker på alt det kom i berøring med. Med de skriveredskapene vi hadde, var det et under at det gikk så bra som det gjorde.

I friminuttene kunne vi boltre oss over et stort område. Vi slo ball og lekte sisten, sprang rundt skolehuset i forbindelse med flere leker der det gjaldt å fange hverandre. Vi lekte i småskogen rundt bygningen og sprang opp til storsteinen, en diger steinblokk som en gang hadde rast ned fra fjellet, og som ikke alle greide å komme opp på. I langfriminuttet gikk Simonsen ned til en av nabogårdene og spiste. Da kunne det gå vilt for seg. Svampen fløy vegg i mellom, skapet med ting til fysikkundervisning ble grundig undersøkt (de tingene var visst svært sjelden i bruk i undervisningen). Det var elever høyt og lavt, og rommet var fylt av skråll og skrik. Det var alltid noen som passet på og sa fra når læreren dukket fram bak steingjerdet nede i veien.

Et par små hendinger i klasserommet satte en ordentlig støkk i oss. Fordi det var kaldt ble det satt opp et dobbeltvindu som dekket hele det ene vinduet på nerveggen. Det var antagelig bare lettvent festet fordi det måtte gjøres i en fart fordi vi frøs. Så ble det glømt slik. En dag blåste det skikkelig. Vi satt med noe skrivearbeid, og det var helt stille i klasserommet. Plutselig kom det ei ekstra sterk vindkule og et forferdelig brak. Vi hoppet himmelhøyt der vi satt. Det store dobbeltvinduet falt innover i rommet, og det haglet glassbiter over golvet. Men vi hadde utrolig flaks, for trerammene og alt glasset havnet *mellom* pulttrekkene! Jeg kan tenke meg at Simonsen var lettet over at ingen ble skadd, for dette kunne virkelig ha gått ille.

En annen gang det var kaldt, ble det fyr kraftig. Jeg syns jeg hører duren fra ovnen og kjenner den gode varmen spre seg i rommet. Med ett hørte vi et kraftig smell, ovnsdøra sprang opp, og vi så rett inn i de fresende flammene. Vi lurte på hva slags skumle ting som hadde blitt lagt i ovnen og snakket om at hele ovnen kunne ha eksplodert.

Vi startet ofte så tidlig på skoleveien om morgenen at vi kom fram nesten samtidig med pedellen. Hennes jobb var stort sett å holde det reint og varmt. Hun likte ikke at vi var så tidlig at hun knapt hadde rukket å få fyr i ovnen. Ovnene var høy og rund og varmet godt. På lærerværelset, som noen år ikke var i bruk som lærerværelse, lå det noen ganger høye stabler av lange bjørkekubber kanskje var det pedellen som også sørget for at det alltid var nok ved. I alle år var det Åshild Laxaa som hadde pedelljobben.

Jeg har et spesielt minne fra vedstabelen på lærerværelset eller kjøkkenet, som det også ble kalt. Det skulle være skolebarnsundersøkelse, som det ofte var den gangen jeg gikk på skolen, men hvor ofte, husker jeg ikke. Det var alltid spennende og litt skumle dager. Vi var selvfølgelig blitt orientert en tid i forveien, og vi møtte nybadet og med rent undertøy til undersøkelsen. Dagen opprant og det

lå en nervøs spenning i luften. Vi pratet nok mye om det som skulle skje uten å si så mye om hvor urolige vi følte oss. Helt fra vi kom på skolen, holdt vi øye med fjorden, for legen og sykesøstera kom alltid med doktorskyssen. Den gangen som har brent seg inn i minnet mitt, satt vi «benket» oppe på vedstabelen i kjøkkenet, store og små om hverandre. Da var antagelig det ubehagelige besøket ankommet, eller båten var i hvert fall observert. De store som visste best hva som skulle skje og ville vise hvor modige de var, la ut om alt det fæle som skulle foregå.

Etter alle skrekkhistoriene om det skumle vi måtte gjennomgå, var jeg nok ikke høy i hatten der jeg stod avkledd foran medelever og «øvrighetspersoner». Det ble tatt pirquetprøve, vi ble målt og veid, og noen ganger var legen med ei hand nede i underbuksa for å forvise seg om at alt var som det skulle. Kanskje ble det også lyttet litt på oss. Verre var det ikke, og det var jo ganske spennende å få greie på mål og vekt. Hvis utslaget på pirqueen ble for sterkt (den ble kontrollert etter tre – fire dager), fikk man seg en tur til Bodø for å undersøke om det var noe i veien med lungene. Helsemyndighetene var redde for at noen skulle være smittet av tuberkulose, en farlig sykdom som tok mange unge liv bare noen tiår før vår barndom.

En annen og enda mer skremmende helsesjekk var tannlegebesøkene. Det er egentlig for snilt å snakke om besøk, for vi dro jo ikke til tannlegen av egen fri vilje. Plutselig var ryktet der om at nå var dette skrekkveldet ventende. Alle vi ungene fra Alvenes ble fraktet i båt til Nordfold. Så gikk vi utover til det gamle kommunehuset (antagelig bygd av ei tyskerbrakk) som var åsted for behandlingen. Dette var før vi fikk elektrisitet, så tannlegen måtte bruke feltutstyr. For å få boret til å snurre rundt, måtte hun, ja for det var, så vidt jeg husker, nesten alltid to damer som var «tannlegen», trå på en pedal, og så ble kraften overført til boret ved hjelp av reimer og hjul. Vi oppfattet damene som hardhendte, det luktet brent bein, og det var ikke snakk om bedøvelse. Tannlegen kom ikke hvert år, og jeg var kanskje ikke flink nok til å passe på tennene, så det ble mange hull å plombere og mye å grue seg til. Når en hel flokk unger dro til tannlegen samtidig, ble det en stor konsentrasjon av redsel, og det ble nok felt en del tårer i løpet av en sånn tur. En gang da jeg var så stor at jeg syklet til tannlegen, satt jeg så lenge i tannlegestolen at da jeg reiste meg for å dra heim, gikk jeg på hodet bortover golvet og var nær ved å bli liggende. Beina ville nesten ikke bære meg fordi jeg hadde sittet så lenge i samme stillingen, men gjett om jeg var glad for at pinslene var slutt!

---- * ----

Denne teksten, som har noen avsnitt av nokså privat karakter, er skrevet til mine barn og barnebarn. Men fordi noen mener at innholdet kan ha interesse for folk utenfor familien, syns jeg det er greit at den tas med på Alvenes-sida.

Arne S